

1.110518119006

WESTENESCH
gemeente Emmen

ID 1635

C - 2

17-12-91

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 35 VAN DE MONUMENTENWET 1988

WESTENESCH, gemeente Emmen

Aanvulling op de toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Westenesch als beschermd dorpsgezicht.

Resultaat gevoerd overleg

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 35 (voorheen 20) van de Monumentenwet zijn de raad van de gemeente Emmen, Gedeputeerde Staten van Drenthe, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het Cultuurbeheer gehoord over het voorstel Westenesch aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht. Alle genoemde instanties hebben positief geadviseerd met betrekking tot de voorgenomen aanwijzing. In verband daarmee zijn in de begrenzing van het aangewezen dorpsgezicht en in de toelichtende tekst geen wijzigingen aangebracht ten opzichte van het oorspronkelijke voorstel.

ERRATUM

In verband met de inwerkingtreding van de Monumentenwet 1988 per 1 januari 1989 dient in de plaats van "artikel 20 van de Monumentenwet" gelezen te worden: "artikel 35 van de Monumentenwet 1988". De verwijzing "artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening" dient vervangen te worden door "artikel 36, eerste lid, van de Monumentenwet 1988".

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

1.110518119008

WESTENESCH gemeente Emmen

Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Westenesch als beschermd dorpsgezicht.

Het beschermde dorpsgezicht omvat het op bijgaande kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening-nummer 260) door een stippellijn omgrensd gebied.

Publikatie van de **Rijksdienst voor de Monumentenzorg**.

September 1987.

De boerderijen in de bewoningskern van 'West Nesch' zijn – voor een deel in klusters gegroepeerd – vooral zuidwestelijk van de doorgaande wegen en veedriften gesitueerd. De esrand zelf, noordoostelijk van de wegenstructuur, is slechts incidenteel bebouwd. Voorts zijn langs de randen van de kern zeer duidelijk de goorns, waaronder de 'lienstukken' of vlasakkertjes, weiden en inscharingskampen te onderscheiden.

Brede boomwallen en verspreide bosopstanden, waaronder mede begrepen brinken en brinkachtige ruimten completeren de plattegrondvormen.

Sedert 1800 zijn de plattegrondskennmerken van de nederzetting tot op heden zeer resistent gebleken. De meest ingrijpende wijziging ten aanzien van de bewoningskern betreft de uitbreiding en verdichting van de agrarische bebouwing. De 'eenhuizige' boerderijen in de vroege 19de-eeuwse situatie worden uitgebreid met schuren, schaapskooien, stookhutten of bakhuisjes. Het aantal landbouwbedrijven neemt gestaag toe. Ook de noordoostelijke esrand raakt bebouwd, zij het dat het in tegenstelling tot de zuidelijke sector van de hoofdweg – de Westenesscherstraat – niet heeft geresulteerd in een aaneengesloten bebouwing. Vooral na de Tweede Wereldoorlog breidt de landelijke woonbebouwing zich uit. Door de subrecente saneringsprocessen in de landbouw hebben steeds meer boerderijen een overwegende woonbestemming gekregen. De bestaansbronnen liggen nog voor circa 50% in de agrarische sector.

De grootste wijzigingen sedert de 19de eeuw doen zich voor in het 'buitengebied', met name ten aanzien van de veld- en groengronden. Omstreeks 1855 wordt in de zuidwestelijke randzone langs de bewoningskern het Oranjekanaal aangelegd, ten behoeve van de ontginning van de zuidwestelijke veengebieden.

De grootschalige ontginningen van de veldgronden dateren vooral rond het midden van de 20ste eeuw. Het centrale esgedeelte heeft het historisch bepaalde open karakter behouden. Op het hogere deel, noordelijk langs de bewoningskern, is recentelijk de autoweg Emmen-Beilen aangelegd. Sedertdien ligt Westenesch perifeer van de doorgaande wegen.

Huidig ruimtelijk karakter en te beschermen waarden

De hoofdstructuur van de nederzetting wordt bepaald door een losse bebouwing, met wisselende richting. Deze structuur wordt geaccentueerd door talloze weilandjes, sier- en

moestuinen. De opgaande weg- en erfbeplantingen vormen een ruimtelijk contrast met de open omgeving.

Het centrale deel van het Emmer escomplex is noordoostelijk van de buurschap Westenesch gelegen. Tot op heden wordt het bouwlandcomplex gekenmerkt door een geheel open karakter, vrij van bebouwing en opgaande beplantingen. Ter plaatse is de visuele betrokkenheid op het 'traditionele' esdorp, als 'een onregelmatig beboste enclave, waaronder de ogenschijnlijk ongeordende daken' optimaal.

Het bebouwingspatroon aan weerszijden van de lichtgebogen hoofdweg, de Westenesscherstraat, domineert het huidige dorpsgezicht. De Westenesscherstraat heeft globaal een zuidoost-noordwestelijk beloop. Aan beide uiteinden ervan vormen de voormalige veedriften en uitvalswegen een secundaire wegenstructuur van smalle verbindingswegen. Delen ervan, de 'Kromme Elleboog' geheel, zijn met keien of flinten bestraat, andere zijn onverhard gebleven. Aan beide zijden van de Westenesscherstraat is de agrarische dan wel landelijke woonbebouwing overheersend. Langs de zuidzijde van de weg is sprake van een vrijwel geheel gesloten bebouwingsbeeld van dicht op elkaar geplaatste bebouwing in samenhang met de erfbeplantingen. De noordelijke straatzijde heeft een meer open karakter. De bebouwing is er minder dicht, minder uniform gericht en meer gespreid, waardoor er uitzichten op de aangrenzende open esgronden mogelijk zijn.

Door de onregelmatige, verspringende rooilijnen zijn verscheidene kleinere, open (erf)ruimten ontstaan. Deze ruimten zijn ingericht met forse boomgroepen. Op meerdere locaties zijn ze omsloten door boomrijen en -wallen. Van een brinkachtige ruimte is sprake daar waar de Oosterseweg en Schietbaanweg uitkomen op de hoofdweg. Het is een veelhoekige open brinkruimte. De Heirweg splitst zich nabij de Westenesscherstraat in twee secundaire wegen die op de hoofdweg toelopen. De driehoekige, ingesloten ruimte vormt een tweede brinkruimte. Deze brink is tamelijk groot, zij het besloten doordat de brinkbeplanting wordt omgeven door zeer hoog opgaande boomgroepen op de erfscheidingen van de aangrenzende boerderijcomplexen.

De oudere agrarische bebouwing in Westenesch bepaalt het dorpsgezicht in belangrijke mate. In verscheidene gevallen is de agrarische bedrijfsvoering geheel vervallen ten gunste van de woonfunctie, wat onder andere tot uiting komt in de inrichting van het erf. De oudere boerderijen dateren in hoofdzaak uit de 19de eeuw. In aanleg echter zijn veel van de hoofdgebouwen 18de-

eeuws. Ondanks vele aanpassingen en meer of minder ingrijpende verbouwingen zijn deze boerderijen herkenbare representanten van het 'middenlangsdeel' of 'Oud-Drentse' type. De baanderdeuren, die de hoofdingang vormen, zijn zonder uitzondering in het midden van de achtergevels geplaatst. Wel zijn sedert de 19de eeuw de vanouds inspringende baanders vervangen door direct in de achtergevels geplaatste baanderdeuren. In enkele gevallen (woonboerderijen) bestaat de baander thans uit een glaswand.

Het overgrote deel van de agrarische bebouwing is met riet gedekt. Het gaat hierbij om een rijke schakering van al dan niet afgewolfd schild- en zadeldaken. Westenesch telt enige kapitale, laat 19de-eeuwse boerderijcomplexen. Zij onderscheiden zich van de oudere boerderijen door de dwarsgeplaatste woonhuizen voor het bedrijfsgedeelte.

Voor het merendeel van de boerderijen en landelijke woonbebouwing geldt dat de huiserven van de weg zijn afgescheiden door duidelijke erfscheidingen, veelal (houten) hekwerken of heggen. De op enkele plaatsen met zorg aangebrachte moderne alternatieven, in siersteen of spoorbiels, contrasteren sterk.

Begrenzing aangewezen gebied

Het besluit tot aanwijzing van Westenesch als beschermd dorpsgezicht omvat de min of meer lineaire esrandnederzetting met de Westenesscherstraat als centrale as. Daaronder is mede begrepen de bebouwing ter plaatse van de secundaire wegenstructuur aan beide 'uiteinden' van de hoofdas. De grens loopt voorts, zoveel dat mogelijk is, langs de achtergrenzen van de percelen welke vallen binnen de aangegeven hoofdstructuur. De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht is weergegeven op bijgaande kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, nummer 260).

Geconstateerd moet worden dat het dorpsgezicht feitelijk niet valt te isoleren uit de historisch-landschappelijke context van het aangrenzende esdorpenlandschap. De ruimtelijke karakteristiek van dit omringende landschap, vooral gelegen in aspecten van openheid en reliëf, moet mede van belang worden geacht voor de herkenbaarheid van de historisch-ruimtelijke waarde van het beschermde dorpsgezicht.

Rechtsgevolg aanwijzing

Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen dorpsgezicht moet ingevolge artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan

Geraadpleegde literatuur:

J. Abrahamse, S. Bottema, M.H.
Buruma, H.W. de Vroome, H.T.
Waterbolk (red.)
Het Drentse Landschap.
Assen/Zutphen, 1984.

Garming, R.W.
'Het carspel Emmen omstreeks
1650'. Nieuwe Drentse Volksalmanak,
73 (1955) 149-178.

J. Heringa, D.P. Blok, M.G. Buist,
H.T. Waterbolk (red.)
Geschiedenis van Drente.
Assen/Meppel, 1985.

Heringa, J.
'Lijnen en stippellijnen in de geschie-
denis van de buurschap'. Nieuwe
Drentse Volksalmanak, 102 (1985)
69-93.

Colofon:

Uitgave van de Rijksdienst voor de
Monumentenzorg, Zeist.

Historisch-geografisch en stede-
bouwkundig onderzoek:
Drs. H. Michel, Haarlem.

Foto's:
Algemeen Rijksarchief, 's-Gravenha-
ge (afb. 1, 2);
Dienst van het Kadaster en de
Openbare Registers, Apeldoorn (afb.
3);
Rijksdienst voor de Monumentenzorg,
Zeist (afb. 4, 5);
Topografische Dienst, Emmen
(omslag).

Kaart:
Studio Ineke van der Burg, Bilthoven.

Verkoopprijs f 10,-.
Deze publikatie is schriftelijk of
telefonisch te bestellen bij het
Distributiecentrum DOP
Postbus 20014
2500 EA 's-Gravenhage.
Telefoon: 070-78 98 80.
Onder vermelding van bestelnummer
of ISBN 90 346 1209 0.

Druk:
Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage.

Afb. 2. Idem, fragment.

Afb. 4. Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, 1851 en 1852), blad 17, fragment.

1.110518119013